

i port. *tisoiras* a la Beira i altres pronúncies populars (Leite de V., *Phil. Mirand.* I, 267, 308; *RLus.* II, 85); hi ajudaria també bastant la convivència amb el tipus sinònim fr. *cisoires* o *ciseaux*, port. *cisoiro* (RFE v, 32; àdhuc un cat. *cisores* [AORBB I, 221] no és inòit), que sembla provenir d'un *CISORIUM* de St. Isidor (*Differentiae*): degut a la duplictat de la vocal radical entre *CAEDÈRE/CAESUS* i *INCIDÈRE/INCISUS*.

DERIV.: *Tisorar* o *estisorar*. *Tisorada* [Lacav.] o *estisorada*: «escursant maquinallment a petites *estisorades* un tros de veta, li jurava y perjurava que sentia per ella una atracció sèria, irresistible», NOLLER (*Pap.*, 65); *pegarli estisorada* «echarle un tijeretazo a alguno, murmurar de él» *DBal.* (*Estisorejar*, -*sorejament*. *Estisoreria*. *Estisoretetes* (animaló) o *tisoretetes*. *Estisadores*. *Estisolles*.

1 «Vingueren com cada any los *tonayres* a la masia, per tondre lo bestiar de llana ans d'anar a l'alta montanya. --- La tonada de les cansons cantades pels *tonayres* ---: «Sí n'era un gay *tonayre*, / *tonayre* montanyès, que per tondre una ovella / ne vingué de Caralps. / *Tonayres*, alerta; / fem bona feyna, / zas-zas! / --- / L'ovella, ay!, era tendra, / tendra de catorze anys; / n'era sa linda aymia, / que volgué *tosquirar*. / *Tonayres*, alerta / --- / Per fi la pobra ovella / ja *tosquirada* està / ---», Bosch de la Tri., *Lena*, novel·la que passa en el mas dit *Pedrals*, prop de Bassegoda i Talaixà, cap. XII; *La Renaixensa*, 1894, p. 386, en publicà com a mostta aquest capítol.

Tonejar, V. to (TENDRE v.) *Tonelada*, *tonell*, *toneller*, -*elleria*, *tonellet*, V. *tona* *Tonement*, *toneó*, *toneson*, V. *tondre* *Toneta*, *toneu*, V. *tona* *Tonga*, *tongada*, V. *túnica* *Toni*, V. *tona* *Tònic*, -*ca*, *tonicitat*, *tonificació*, *tonificar*, -*ficant*, V. to (TENDRE v.) *Tonina*, V. *tonyina* *Tonis*, V. *tondre* *Tonitruant*, V. *tronar* *Tonitzar*, V. to (TENDRE v.) *Tonó*, V. *tona* *Tonòmetre*, -*metria*, V. to (TENDRE v.) *Tonrar*, *tonre*, V. *tondre* *Tonrum*, V. *tendre*

TONSIL·LA, pres del ll. *tonsilla* id. □ 1.ª doc.: S. XVI (si bé no és clar que l'usi OPou, almenys en qualitat de mot català), per a l'etimologia del mot llatí, veg. *DCEC/DECH*, *TOLANO* (v, 531b15-24).

DERIV.: *Tonsillar*. *Tonsillitis*.

Tonsura, *tonsurar*, V. *tondre*

TONTO, mot comú amb el port., cast. i it. *tonto*, roms. *tont*, de creació expressiva; no és mot gaire castís en català (com ho són *toix*, *neci*, *totxo*, *ruc* i el clàssic *PEC*), però és excessiu condemnar-lo en termes absoluts com a castellanisme. □ 1.ª doc.: 1627.

El *DAG*. recull la frase «romandre com uns *tontos*» en un text de Perpinyà (com a ex. del verb *romandre*, VII, 151a2). El registra ja el *DTO*. 1647: «*tonto* o grosser: homo sine mente ac sensu, stupidus, plumbeus --- lutum sanguine maceratum; *tonto* y *cruel*, o *Neró*: pistillo retusius, mulieris animus, stultitior melitide»;

«*tonto*, taboll, estúpit: stolidus, stultus, V. *ase*, *boig*, *bovo*, *fat*, *pecora*; *tontament*: tabollament, bojament», Lacav.; etc. També els mallorquins: *DFgra*. «*tonto*, -*ta*: benèyt, fâtuó, ximple» (amb *tontedat*, *tonteria*, *tontament*, *tontet*, *tontot*, *tontillo*); «*tont*, *tonts*: *tonto*, *tontos*», Sanelo, 133r1. En trobaríem passatges en autors no gens acastellanats, del S. XIX, com els que d'Em Vilanova i Tomàs Aguiló en dona *AlcM*. Fins i tot: «vaja, Regina, no siguis *tonta*: mira bé .l que t convé; què arribaràs mai a ser aquí? de què t servirà --- la teva instrucció?», Fabra, 1896, trad. d'Ibsen, *Espectres*, 12.8f.

El derivat *entontir*, que és original de la nostra llengua (estrany a la castellana i àdhuc a les altres), compta amb el sufragi de prosadors nostres de primer ordre i de llenguatge rigorosament pur: «Pasada la forta solejada d'un dia d'agost xafogós, quan l'astre, com cansat d'*entontir* la terra, permetia que un lleuger griso gosés aixecar-se ---», Massó i Torrents (*Croquis Pirinencs* I, 67); «*entontits* y esmaperduts --- corrent d'acé d'allà empaïtats per les turbades de fum espès ---»; «la societat ha vist, com *entontida* transformar-se y desaparèixer, engolides per una oligarquia política, entitats, corporacions y lleys», Mrn. Vayreda (*Puny.*, XIII, 202 (159), *Sang Nova* VI, § 4, 489); «un escamot de xais *entontits* ---», PBertrana (*Els Herois*, O. C., 973b20); «*entontir*: atontar, entontecer; *arrocinar*, *atontir-se*: atontecerse, embrutecer-se», *DBal.*; i ja «*entontirse*: torpere; *entontit*: stupidus», *DTO*. 1647.

Ens guardarem de perdre de vista que *tonto* és un mot d'aparició molt tardana en totes les llengües on ha tingut curs. Absolutament estrany en castellà a totes les fonts medievals i als lèxics del Renaixement, la primera notícia és de 1570 (vocab. de Las Casas), si bé és veritat que ja apareix, sobretot en contextos de to familiar o irònic, en Sta. Teresa (1577) i després en molts clàssics com Góngora, Cervantes etc.; encara ara a Amèrica és un mot menys general que a Espanya (en alguns països molt poc usat); en portuguès no sorgeix fins a 1715 i és més aviat 'repapiejant' que 'neci' («de juizo lezo com os anos»).

En it. és un poc més antic que en cast.: «*tónto*: minchione, rintontito, stúpido», sense ser estrany al vocab. corrent, no és d'ús gaire freqüent (incomparablement menys que *sciocco*), si bé ja apareix en Varchi († 1565);¹ allí també *intontire* (i *rintontire*), 'estabornir, atordir (els peixos emborratxats pels pecadors)'. El roms. *tont* «sot, nigaud» segons Densușianu (*Rom.* xxxiii, 82-83) és molt popular i s'empra també en el vell dialecte de Macedònia; altrament allí hi ha una variant vocàlica *tint* i una d'ampiiada *tindalü*, tots ells sinònims (Pascu, *ARom.* VII, 563). Afegim-hi encara mots semblants en altres famílies de llengües: al provincial *tunte* f. 'persona lenta', 'persona puntosa, maniàtica, llamenca' (*eine Tunte dieser Kerl!*); hong. *tandi* 'babau', 'pagerol'.

En especial ens interessa de veure que una variant del mateix mot, *tondo* 'tanoca, babau' (de cap manera confosa amb *rodó*) havia tingut molta